

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 17 listopada 2008 r.

RPO-602342-VII-08/ST

Sąd Najwyższy

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Izba Karna

Wniosek

Rzecznika Praw Obywatelskich

Na podstawie art. 60 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.) oraz art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) w związku z ujawnionymi rozbieżnościami w orzecznictwie sądowym

wnoszę o

rozstrzygnięcie następującego zagadnienia prawnego :

Czy do łącznego okresu odroczenia, o którym mowa w art. 151 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm.) stwarzającego dla skazanego możliwość ubiegania się o warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności, zalicza się okres pomiędzy datą zakończenia wcześniej udzielonego odroczenia, a datą kolejnego orzeczenia o odroczeniu, jeśli wniosek

o kolejne odroczenie został złożony przed upływem terminu oznaczonego w postanowieniu o odroczeniu ?

Uzasadnienie

W związku z badanymi przez Rzecznika Praw Obywatelskich sprawami ujawnił się problem rozbieżności w orzecznictwie sądowym, w tym w orzecznictwie Sądu Najwyższego, dotyczący liczenia rocznego okresu odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności, uprawniającego skazanego do ubiegania się o warunkowe zawieszenie wykonania tej kary.

W myśl art. 151 § 1 k. k. w. sąd może odroczyć wykonanie kary pozbawienia wolności na okres do 6 miesięcy, jeżeli natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki, a także w razie wystąpienia okoliczności, o której mowa w art. 248. Okres odroczenia biegnie od dnia wydania postanowienia w tym przedmiocie (art. 151 § 2 k. k. w.). Ponadto odroczenie może być udzielone kilkakrotnie, jednakże łączny okres odroczenia nie może przekroczyć roku, chyba że chodzi o kobietę ciężarną lub w okresie 3 lat po urodzeniu dziecka i sprawowania nad nim opieki (art. 151 § 3 k. k. w.). Natomiast w świetle treści art. 152 k. k. w., jeżeli odroczenie wykonania kary nie przekraczającej 2 lat pozbawienia wolności trwało przez okres co najmniej jednego roku - sąd może warunkowo zawiesić wykonanie tej kary na zasadach określonych w art. 69-75 k. k.

Jak już wskazano, stosowanie powołanych powyżej przepisów nie jest jednolite, co znajduje swoje odzwierciedlenie w kształtującym się w tym zakresie orzecznictwie sądowym.

W postanowieniu z dnia 4 października 2004 r.(sygn. akt IV KK 252/04, LEX nr 126709) Sąd Najwyższy uznał, iż przewidziany w art. 152 k. k. w. ustawowy warunek, aby odroczenie wykonania kary trwało co najmniej rok, oznacza, że chodzi tu o czas określony poszczególnymi rozstrzygnięciami w przedmiocie odroczenia. Jednocześnie nie można go

mylić z całym okresem faktycznego niewykonywania kary. Ten ostatni może być podyktowany różnymi przyczynami, np. opóźnieniem w rozpoznawaniu kolejnych wniosków o odroczenie wykonania kary. W szczególności okres, na który wstrzymano wprowadzenie do wykonania kary pozbawienia wolności w związku z toczącym się postępowaniem o odroczenie jej wykonania, nie stanowi przesłanki stosowania przepisu art. 152 k. k. w. Uzasadniając swoje stanowisko Sąd Najwyższy wskazał, iż z dyspozycji art. 151 § 2 k. k. w. wynika jednoznacznie, że „(...) okres odroczenia wykonania kary biegnie od dnia wydania postanowienia w tym przedmiocie. Oznacza to, bez żadnych wątpliwości, że czas poprzedzający podjęcie tej decyzji nie jest wliczany do okresu odroczenia. Skoro zatem jest to oczywiste w odniesieniu do okresu przed pierwszym rozstrzygnięciem odraczającym wykonanie kary, to nie może budzić wątpliwości również w odniesieniu do każdego kolejnego orzeczenia w tym przedmiocie, gdyż za każdym razem następny okres odroczenia biegnie dopiero od dnia wydania postanowienia. Jeśli zaś początek okresu liczy się od daty orzeczenia, to jego koniec określa treść postanowienia stwierdzająca, na ile dni, tygodni lub miesięcy następuje odroczenie wykonania kary.”

Wskazane powyżej postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2004 r. nawiązuje do poglądów wypowiedzianych przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 21 czerwca 2000 r. (sygn. akt II KKN 80/00, Palestra 2000/9-10/163), według których przesłanką rozważenia możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary nie przekraczającej 2 lat pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym jest wynikający wyłącznie z postanowienia sądu o odroczeniu wykonania kary okres, który trwać musi co najmniej rok. W ocenie Sądu Najwyższego wyrażonej w powołanym postanowieniu z dnia 21 czerwca 2000 r. literalne brzmienie art. 152 k. k. w. wskazuje jednoznacznie, iż chodzi w tym przypadku o sytuacje, w których kara pozbawienia wolności nie była wykonywana jedynie z powodu

odroczenia jej wykonania. W przepisie tym jest bowiem mowa wprost o „odroczeniu wykonania kary”, a nie o jej niewykonaniu.

Równolegle w orzecznictwie sądowym prezentowane są odmienne poglądy prawne, w jaki sposób należy liczyć roczny okres odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności, uprawniający skazanego do ubiegania się o warunkowe zawieszenie wykonania tej kary.

W postanowieniu z dnia 30 listopada 2005 r. (sygn. akt II AKZw 616/05, OSA 2008/3/16) Sąd Apelacyjny w Lublinie rozstrzygnął, iż zawsze pierwsze postanowienie o odroczeniu wykonania skazanemu kary pozbawienia wolności będzie inicjować początek biegu okresu odroczenia, w tym również łącznego okresu odroczenia, o którym mowa w art. 151 § 3 k. k. w. W związku z tym data końcowa udzielanych, również kilkakrotnie, odroczeń nie może wykroczyć poza okres roku kalendarzowego, liczony od dnia wydania pierwszego postanowienia o odroczeniu. Do roku, o którym mowa w przepisie art. 151 § 3 k. k. w. należy wliczyć czas po upływie okresu na jaki udzielono poprzedniego odroczenia, a datą kolejnego postanowienia w tym przedmiocie.

W postanowieniu z dnia 10 grudnia 2007 r. (sygn. akt V KK 271/07, LEX nr 354907) Sąd Najwyższy z kolei przyjął, iż art. 151 § 2 k. k. w. określa rozpoczęcie biegu okresu odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonego w pierwszym postanowieniu wydanym w tym przedmiocie. Jeśli natomiast, w trybie art. 151 § 3 k. k. w. dochodzi do wydania kolejnych postanowień orzekających o dalszym odroczeniu wykonania kary, to w ich następstwie, niezależnie od daty wydania, przedłuża się okres odroczenia biegnący nieprzerwanie od dnia wydania pierwszego postanowienia. Tak więc, czas pomiędzy dniem zakończenia orzeczonego wcześniej odroczenia, a datą kolejnego postanowienia przedłużającego odroczenie, nie zostaje pominięty przy sumowaniu łącznego okresu odroczenia, mającego znaczenie przy ubieganiu się skazanego o warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 k. k. w.

Również w postanowieniu z dnia 1 października 2007 r. (sygn. akt V KK 270/07, OSP z 2008 r., z. 9, poz. 99) Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 151 § 2 k. k. w. określa rozpoczęcie biegu okresu odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonego w pierwszym postanowieniu wydanym w tym przedmiocie. Jeżeli dochodzi do wydania kolejnych postanowień o dalszym odroczeniu wykonania kary (art. 151 § 3 k. k. w.), to w ich następstwie, niezależnie od daty wydania, przedłuża się okres odroczenia biegnący nieprzerwanie od dnia wydania pierwszego postanowienia, co ma znaczenie przy ubieganiu się skazanego o warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 k. k. w.

Wskazaną linię orzeczniczą - jakkolwiek wprowadzając istotne korekty - kontynuuje uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2008 r. (sygn. akt I KZP 15/08, OSNKW z 2008 r., z. 7, poz. 54). W uchwale tej Sąd Najwyższy przyjął, iż termin udzielonego na podstawie art. 151 k. k. w. odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności rozpoczyna bieg z dniem pierwszego postanowienia w tym przedmiocie i o ile skazany lub jego obrońca złoży kolejny wniosek przed zakończeniem okresu wskazanego w tym postanowieniu, a sąd go uwzględni, biegnie nieprzerwanie do dnia wskazanego w ostatnim postanowieniu w tym przedmiocie, przy czym - zgodnie z art. 151 § 3 k. k. w. - nie może on przekroczyć roku. Do sumowania poszczególnych okresów odroczeń wykonania kary, bez uwzględnienia czasu pomiędzy dniem zakończenia orzeczonego wcześniej odroczenia, a datą kolejnego postanowienia przedłużającego odroczenie, dochodzi tylko wówczas, gdy skazany lub jego obrońca złoży kolejny wniosek już po upływie okresu wskazanego we wcześniejszym orzeczeniu o odroczeniu i sąd go uwzględni. Natomiast dla potrzeb art. 152 k. k. w. rozumieć i stosować należy „odroczenie wykonania kary” pozbawienia wolności tak, jak zostało ono ukształtowane w art. 151 k. k. w. Dotyczy to również sposobu obliczania terminów tego odroczenia, a zatem jeżeli łączny czas odroczenia udzielanego na podstawie art. 151 § 3 k. k. w. wynosił co

najmniej rok kalendarzowy liczony od dnia wydania pierwszego postanowienia o odroczeniu, to stwarza to dla skazanego uprawnienie do ubiegania się o warunkowe zawieszenie wykonania kary, która nie przekracza 2 lat pozbawienia wolności.

Reasumując, według jednej grupy poglądów wyrażanych w orzecznictwie do okresu co najmniej jednego roku odroczenia nie zalicza się okresu, jaki upływa od zakończenia orzeczonego wcześniej odroczenia do dnia wydania kolejnego postanowienia uwzględniającego wniosek. Natomiast w opozycji do tych poglądów pozostaje wyrażane w orzecznictwie stanowisko, według którego do okresu co najmniej jednego roku odroczenia, o którym mowa w art. 152 k. k. w. (odpowiednio roku, o którym mowa w art. 151 § 3 k. k. w.) zalicza się również okres, jaki upływa od zakończonego wcześniej odroczenia do dnia wydania kolejnego postanowienia uwzględniającego wniosek. Kompromisowe stanowisko przyjmuje zaś, że sumowanie poszczególnych okresów odroczeń wykonania kary, bez uwzględnienia czasu pomiędzy dniem zakończenia orzeczonego wcześniej odroczenia, a datą kolejnego postanowienia przedłużającego odroczenie, następuje tylko wówczas, gdy skazany złoży kolejny wniosek już po upływie okresu odroczenia.

Zagadnienie objęte niniejszym wnioskiem budzi również kontrowersje w doktrynie. Mianowicie według K. Postulskiego (glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2004 r. o sygn. akt I KZP 18/04, Przegląd Sądowy z 2005 r., Nr 7-8, s. 280) „(...) omawiana przesłanka warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności nie zachodzi więc wówczas, gdy okres liczony od dnia wydania pierwszego postanowienia do dnia, w którym upłynął termin odroczenia, określony w kolejnym postanowieniu, wynosi wprawdzie rok, ale przedzielony był okresem, w którym skazany nie korzystał z odroczenia. Będzie to miało miejsce szczególnie wówczas, gdy kolejne postanowienie o odroczeniu wykonania kary zostało wydane po upływie terminu poprzedniego odroczenia jej wykonania.

Czas między upływem terminu poprzedniego odroczenia, a wydaniem kolejnego postanowienia nie jest okresem odroczenia wykonania kary w rozumieniu art. 152 k. k. w."

Z kolei S. Paweła (glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2007 r. o sygn. akt V KK 270/07, OSP z 2008 r., z. 9, poz. 99) zaaprobował pogląd wysłowiony w wymienionym postanowieniu, iż do roku, o którym mowa w art. 151 § 3 k. k. w. należy wliczyć czas po upływie okresu, na jaki udzielono poprzednie odroczenie, a datą kolejnych postanowień w tym przedmiocie. Zdaniem wskazanego glosatora „(...) umiejscowienie przepisu § 2 w strukturze art. 151 k. k. w. dowodzi, że zawarta w nim regulacja odnosi się do pierwszego postanowienia o odroczeniu wykonania kary. Chodziło przy tym o zaznaczenie - powtórzmy to - że okres odroczenia biegnie nie od daty prawomocności wyroku, lecz od daty postanowienia o odroczeniu, która zawsze jest późniejsza od tej pierwszej. Przenoszenie tej reguły na opisane w art. 151 § 3 k. k. w. przypadki, kilkakrotnego odroczenia kary i twierdzenie, że do okresu odroczenia nie wlicza się czasu, jaki upłynął pomiędzy terminem odroczenia kary określonym w poprzednim postanowieniu sądu, a datą wydania kolejnego postanowienia o dalszym odroczeniu jej wykonania, stanowi w istocie wykładnię nie uwzględniającą ratio legis omawianego przepisu (...)."

Analizując opisane zagadnienie stwierdzić na wstępie trzeba, iż zgodnie z regułą wyrażoną w art. 9 § 1 k. k. w. postępowanie wykonawcze wszczyna się bezzwłocznie, gdy orzeczenie stało się wykonalne. Orzeczenie staje się zaś wykonalne z chwilą uprawomocnienia, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 9 § 2 k. k. w.). Wyjątkiem od tak określonej reguły jest odroczenie wykonania kary, w tym odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności.

Stosownie do art. 151 § 1 k. k. w. , jeśli zachodzą ustawowe przesłanki do zastosowania wyjątku od zasady bezzwłoczności wykonania orzeczenia, sąd może odroczyć wykonanie kary pozbawienia wolności na okres do 6 miesięcy. W myśl art. 151 § 2 k. k. w. okres odroczenia

biegnie od dnia wydania postanowienia w tym przedmiocie. Ustawodawca przewidział jednak również, iż ów wyjątek w postaci odroczenia może być stosowany kilkakrotnie. Normatywnym wyrazem takiego stanowiska ustawodawcy jest treść art. 151 § 3 k. k. w., zgodnie z którą odroczenie może być udzielane kilkakrotnie. Problem polega jednak na tym, iż równocześnie nie określił on wprost, od jakiego momentu biegną kolejne okresy odroczenia. W związku z tym możliwe są dwa sposoby rozwiązania tego problemu. Po pierwsze, skoro jest to jedyna wypowiedź ustawodawcy w tym zakresie, możliwe jest uznanie, że art. 151 § 2 k. k. w. stosuje się w każdym przypadku wydania postanowienia odraczającego wykonanie kary pozbawienia wolności, a więc również do kolejnych postanowień wydawanych w tym przedmiocie. Po drugie, można bronić poglądu, iż art. 151 § 2 k. k. w. dotyczy tylko pierwszego postanowienia wydanego w sprawie odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności. Do takiej też wykładni skłania się Rzecznik Praw Obywatelskich.

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich względ na wykładnię systemową i funkcjonalną przemawia za przyjęciem, że art. 151 § 2 k. k. w. dotyczy tylko pierwszego postanowienia wydanego w sprawie odroczenia wykonywania kary pozbawienia wolności. Usytuowanie § 2 wskazuje, że odnosi się on do okresu określonego w § 1, tj. pierwszego odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności. Nie odnosi się on natomiast do kolejnych odroczeń, wówczas bowiem obecna treść § 2 powinna być umieszczona bezpośrednio po § 3.

Argument wynikający z systematyki art. 151 k. k. w. nie jest jednak decydujący. Należy w tym miejscu wskazać, że art. 152 k. k. w. przewiduje możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym, jeżeli wymiar kary nie przekracza 2 lat, a okres odroczenia wynosił co najmniej jeden rok. Powołany art. 152 k. k. w. nie wprowadza dodatkowych materialnych przesłanek warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności niż te wskazane w art. 69 k. k. W konsekwencji zawieszając wykonanie kary na podstawie art. 152 k. k. w. sąd ocenia to, co zdarzyło się po wyroku, w

szczególności zaś w okresie odroczenia wykonania kary. W doktrynie zwraca się uwagę (por. Z. Hołda, K. Postulski „Kodeks karny wykonawczy. Komentarz”, LEX/Arche 2008, komentarz do art. 152 k. k. w.), iż „(...) sąd powinien zatem ustalić, czy sposób życia i zachowania się skazanego po wydaniu wyroku, a zwłaszcza starania o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości (art. 53 § 2 i art. 69 § 2 k. k.) pozwala na inną niż w chwili wyrokowania, ocenę tego, czy warunkowe zawieszenie wykonania kary będzie wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa (art. 69 § 1 k. k.).”

Tak więc kwestia, w jaki sposób należy obliczać termin odroczenia, ma zasadnicze znaczenie dla potrzeb stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary na podstawie art. 152 k. k. w. Sposób ten przesądza bowiem w wielu przypadkach o samej możliwości ubiegania się o warunkowe zawieszenie wykonania kary. Ma on więc nie tylko techniczne znaczenie, skoro aktualizuje uprawnienie skazanego do ubiegania się o warunkowe zawieszenie wykonania kary. Z punktu widzenia realnej możliwości skorzystania z tego uprawnienia należy też oceniać okresy dzielące wydanie kolejnych orzeczeń o odroczeniu wykonania kary.

Słusznie zauważa Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do uchwały z dnia 30 czerwca 2008 r. (sygn. akt I KZP 15/08), iż „(...) nie ulega przecież wątpliwości i to, że nie można udzielić takiego odroczenia po rozpoczęciu odbywania kary (skazany może wówczas ubiegać się jedynie o skorzystanie z przerwy w odbywaniu kary). Tak więc, prawidłowo złożone wnioski o odroczenie wykonania kary, o ile nie zostały rozpoznane przez sąd przed ostatnim dniem udzielonego wcześniej odroczenia, stawałyby się bezprzedmiotowe (gdyby przyjąć, że na skazanym ciąży obowiązek zgłoszenia się następnego dnia do zakładu karnego). Jednocześnie ustawodawca nie wskazał żadnego terminu, w którym wniosek taki miałby być przez skazanego złożony.”

Jeśli więc wniosek o kolejne odroczenie zostanie złożony przed upływem terminu wskazanego w postanowieniu o odroczeniu i zostanie on uwzględniony, to do łącznego okresu odroczenia, o którym mowa w art. 151 § 3 k. k. w., a w rezultacie także do co najmniej rocznego okresu, o którym mowa w art. 152 k. k. w. powinien również zostać zaliczony okres pomiędzy datą zakończenia wcześniej udzielonego odroczenia, a datą kolejnego orzeczenia o odroczeniu. W przeciwnym przypadku możliwość skorzystania przez skazanego z ustawowego uprawnienia uzależniona byłaby wyłącznie od sprawnego, a więc bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) działania sądu. Za taką wykładnią przepisów w omawianym zakresie przemawia więc konstytucyjna zasada zaufania jednostki do państwa i prawa wywiedziona z art. 2 Konstytucji RP. Ochrona zaufania jednostki do państwa i prawa oznacza bowiem, że prawo precyzyjnie i jednoznacznie reguluje konsekwencje poszczególnych zachowań jednostki, a opieszałość i nieudolność organów państwa stosujących prawo nie może mieć wpływu na konsekwencje prawne działań podejmowanych przez jednostkę.

Odmienne jednak - w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich - należy traktować sytuację, gdy wniosek o kolejne odroczenie zostanie złożony przez skazanego już po upływie terminu wymienionego w postanowieniu o odroczeniu. W tej sytuacji, nawet wówczas gdy wniosek ten zostanie uwzględniony, sumowaniu powinny podlegać wyłącznie okresy wynikające z treści postanowień sądowych o odroczeniu. Nie może bowiem być tak, iż faktycznie to skazany (a nie wymiar sprawiedliwości) poprzez wybór momentu złożenia wniosku będzie decydował o biegu terminów istotnych z punktu widzenia zastosowania art. 152 k. k. w.

Z uwagi na wykazane rozbieżności w orzecznictwie sądowym dotyczące przedstawionego problemu, Rzecznik Praw Obywatelskich uważa za konieczne ich rozstrzygnięcie przez powiększony skład Sądu Najwyższego. Dlatego też, wnoszę jak na wstępie.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich